

**TÜRKİYE'NİN BÖCEKÇİL HAYVANLAR
(MAMMALIA-INSECTİVORA)
FAUNA'SI ÜZERİNDE İLK İNCELEMELER**

(Bilinen türler, Bulunduğu yerler ve Besinleri)

Bekir ALKAN¹

G İ R İ Ş

Böcekçil hayvanların esas besinleri fareler ve diğer küçük memeli hayvanlar, böcek ve böcek larvaları, salyangoz ve solucanlardır. Ara sıra meyva, üzüm, tohum, kök ve çok sulu bitkileri de yerler. Bazı türleri toprağı karıştırarak fidelerin açıkta kalıp kurumalarına sebep olurlar. Bu hayvanlar daha ziyade mutedil memleketlerde yaşarlar. Vücut formları ve yaşayışları değişiktir.

Ağız kısmı uzuncadır. Dişleri kuvvetli, uçları keskin ve sivridir. Köpek dişleri ufaktır. Türkiye'nin böcekçilleri az bilinmektedir. Yalnız bazı sivri burunlu fare (Soricidae) türleri, son zamanlarda yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından bulunmuş ve bunların yayılış alanı tesbit edilmiştir. Bugüne kadar memleketimizde daha çok bitkiler ile beslenen ve bitkilerde zarar yapan böcekçillerin türleri ve bulunduğu yerler, ilk defa bu inceleme ile açıklanmış bulunmaktadır. Sinonimlerin ekserisi Ellerman ve M-Scott (1951) den alınmıştır. Bu konuda çalışmalara devam olunmaktadır.

I. Familya : Talpidae (Köstebekgiller).

Gözleri ufaktır veya deri ile örtülüdür, fakat ışığa karşı hassastır. Kulakları ufaktır. Bugüne kadar Türkiye'de bilinen türler :

Talpa europaea L. (Avrupa köstebeği, Adi köstebek).

Bulunduğu yerler : Kuzey Anadolu ve Trakyanın birçok yerleri.

Besinleri ve zararı : Köstebeklerin gıdası toprak solucanı ve böceklerdir. Bu bakımdan faydalıdır. Fakat toprağı karıştırdığı için sebze bahçelerinde, tütün fideliklerinde ve fidanlıklarda bitki ve fideleri açıkta bırakmak suretiyle zararlı olur. Çok oburdur, her gün kendi ağırlığı kadar besin alır. Köstebeğin ömrü 2-4 senedir.

Talpa europaea europaea L.

Sinonimleri çoktur. Bunlardan **Talpa coeca caucasica** Satunin, Kafkasya ve Doğu Karadeniz bölgelerinde bulunur (Ellerman ve M-Scott 1951).

Talpa coeca Savi. (Akdeniz köstebeği, Kör köstebek).

¹ A. Ü. Ziraat Fakültesi Bitki Koruma Kürsüsü Profesörü.

Boyu adi köstebekten biraz kısadır.

Bulunduğu yerler : Anadolu (Ellerman ve M-Scott 1951), Trakya ve Kuzey Anadolunun bazı yerleri (Bodenheimer 1951), Trabzon, Rize, ve Artvin vilâyetleri -orman bölgeleri hariç- Giresunun Yavuz Kemal nahiyesi ve Ordunun Mesudiye ilçesi (Spitzenberger ve Steiner 1962).

Talpa coeca levantis Thomas.

Sinonimleri: *Scaptochirus davidianus* Milve - Edwards., *Talpa coeca* Savi., *T. coeca orientalis* Ognev., *T. coeca olympica* Chaworth-Musters.

Bulunduğu yerler : Anadolu, Trabzon (Ellerman ve M-Scott 1951), İstanbul¹. Giresun vilâyetinin Yavuz Kemal nahiyesinin Bicik orman bölgesi, Ordu vilâyetinin Ulubey nahiyesinin rutubetli çayırlar, Artvin ve Bolu vilâyetlerinin yüksek dağları (Spitzenberger ve Steiner 1962).

II. Familya : Erinaceidae (Kirpigiller).

Vücutları dikenli ve sert kıllıdır. Tehlike anında ve uykuda tostoparlık olurlar. Bu sırada, dikensiz olan başı, ayakları ve vücudun alt kısmı, dikenli deri içine girmiş bulunur. Yuvaları çalılık ve çitlerin altındadır. İçini saman ve yaprak ile döşer. Yuvanın iki çıkış deliği vardır. Kirpiller kış uykusuna yatarlar. Kışlık ve yazlık yuvaları vardır. Dişleri tam ve kuvvetlidir. Faaliyetleri gecedir. Çok korkaktırlar. Asya, Avrupa ve Afrikada yaşarlar. Park, bahçe, çalılık yerlerde, orman kenarlarında, ekseriya evlere yakın yerlerde bulunurlar. Tarla ve kırlarda kirpilere nadiren rastlanır. Ağız kısa ve sivri, kuyruğu kıllı ve kısadır. İyi iştir. İlkbaharda 3-6 nadiren 8 yavru doğurur. Kirpinin ömrü 8-10 senedir.

Besinleri : Kirpiller etçil ve otçuldur. Fare, yılan, kertenkele, solucan, böcek, canlı küçük hayvanlar, civciv, hamam böceği yerler. Bu bakımdan faydalı bir hayvandır. Zehirlere mukavemeti fazladır. Zaruret halinde bitkisel besin de alırlar. Üzüm, elma, armut, erik, kiraz, kavun, karpuz ve diğer tatlı ve sulu meyveleri, tohum ve yaprakları yerler.

Kirpilerin faydaları, yaptığı zararlara göre çok olduğundan avlanması yasaktır. Korunmaları lazımdır.

Bugüne kadar memleketimizde tesbit olunan tür ve alt türler :

Erinaceus europaeus L. (Adi hirpi).

Bulunduğu yerler : Anadolu ve Trakyanın birçok yerleri, Kuzeydoğu Anadolunun orman bölgeleri.

Erinaceus europaeus concolor Martin.

Sinonimleri : *Erinaceus concolor* Martin., *E. ponticus* Satunin.

Bulunduğu yerler : Trabzon bölgesi, Batum, Gürcistan ve Transkafkasya (Ellerman ve M-Scott 1951). Güney Anadolu ve Suriye (Misonne 1957).

Erinaceus europaeus transcaucasicus Satunin.

Sinonimi : *Erinaceus roumanicus sacer* Thomas.

¹ Süreyya Özek'in yazara verdiği 1931 tarihli notlarından.

Bulunduğu yerler : Transkafkasya, Kuzey ve Güney Kafkasya, İsrail (Ellerman ve M-Scott 1951), Ankara bölgesi (Kerville 1939, Bodenheimer)¹, *Hemiechinus auritus* Gmelin. (Uzun kulaklı kirpi, Step kirpisi).

Bulunduğu yerler : Anadolu (Ellerman ve M-Scott 1951), Doğu Anadolu? (Neuhäuser 1936).

Türkiyede bulunması muhtemel kirpi tür ve alt türleri :

Erinaceus europaeus abasgicus Satunin.

Sinonimi : *Erinaceus ponticus abasgicus* Satunin.

Bulunduğu yerler : Batı Kafkasya (Ellerman ve M-Scott 1951).

Erinaceus europaeus rhodius Festa.

Bulunduğu yerler : İtalya, Rodos, Doğu Akdeniz bölgesi (Ellerman ve M-Scott 1951).

Hemiechinus auritus galligoni Satunin.

Sinonimi : *Erinaceus galliconi* Satunin.

Bulunduğu yerler : Erivan, Transkafkasya, Dağıstan (Ellerman ve M-Scott 1951).

Hemiechinus auritus persicus Satunin.

Sinomi : *Hemiechinus persicus* Satunin.

Bulunduğu yerler : İran (Ellerman ve M-Scott 1951).

Hemiechinus auritus brachyotis Satunin.

Sinonimi : *Hemiechinus calligoni brachyotis* Satunin.

Bulunduğu yerler : Transkafkasya (Ellerman ve M-Scott 1951).

Paraechinus aethiopicus ludlowi Thomas.

Sinonimi : *Paraechinus ludlowi* Thomas.

Bulunduğu yerler : Bağdatın takriben 100 mil batısındaki Fırat nehri havzası (Ellerman ve M-Scott 1951).

Paraechinus Hypomelas Hypomelas Brandt.

Sinonimler : *Erinaceus hypomelas* Brand., *E. macrocanthus* Blanford., *Paraechinus amir* Thomas.

Bulunduğu yerler : İran, Afganistan, Türkistan (Ellerman ve M-Scott 1951).

III. Familya : Soricidae (Sivri burunlu fareler).

Vücutları incedir ve geviktir. Farelere benzerler. Baş kısmı öne doğru sivrilmıştır. Kuyrukları uzundur. Kulak ve gözleri ufaktır. Dişleri keskin-dir. Faaliyetleri gecedir. Dağlarda, ormanlarda, bahçe ve tarlalarda, kırlarda, sulak yerlerde, evlerde, samanlıklarda, otluklarda yaşarlar. Kış uykuları yoktur. Vücutları soğuklara dayanıklıdır.

Besinleri : Zayıf ve memeli ufak hayvanları, böcekleri ve larvalarını, ara sıra ağaç tohumu ve köklerini, hububat ve yabancı ot tanelerini; bazı türleri evlere, samanlıklara, depo ve ambarlara girerek et, sucuk, yağ ve diğer besin maddelerini yerler. Ömürleri 2-3 senedir.

Bugüne kadar Türkiyede tesbit olunan tür ve alt türlerin isimleri aşağıda bildirilmiştir :

¹ 1940 tarihli yayınlanmamış raporundan.

Sorex araneus L. (Adi sivri burunlu fare, sivri burunlu orman faresi).

Bulunduğu yerler : Anadolu (Ellerman ve M-Scott 1951).

Sorex araneus satunin Ognev. Kars bölgesinde bulunmuştur (Ellerman ve M-Scott 1951).

Sorex raddei Satunin.

Sinonimi : *Sorex batis* Thomas.

Bulunduğu yerler : Transkafkasya, Tiflis, Kars yaylaları, Trabzon çevresi (Ognev 1928), Ordu (Ulubey), Trabzon (Meryemana), Giresunun Bicik ve Artvinin Karanlık meşe ormanları (Spitzenberger ve Steiner 1962).

Sorex minutus L. (Sivri burunlu cüce fare).

Bulunduğu yerler : Avrupa ve Asya memleketleri (Rebel 1933), Doğu Orta ve Güney Avrupa, Kafkasya ve İsrail (Ellerman ve M-Scott 1951), İzmir bölgesi¹.

Neomys anomalus Cabrera (Bataklık sivri burunlu faresi).

Bulunduğu yerler : Avrupa, Asya, Anadolu (Ellerman ve M-Scott 1951), Belgrad ormanı, ihtimal Trakyanın diğer yerleri (Kahmann ve Çağlar 1960), Trakya, Belgrad ormanı ve Büyükderenin bataklık yerleri (Kahmann 1962).

Neomys anomalus milleri Mottaz.

Sinonimleri : *Neomys milleri* Mottaz., *Neomys sorioides* Ognev.

Bulunduğu yerler : İsviçre ve Polonya (Ellerman ve M-Scott 1951), Trakya ve Abant gölü kıyıları (Kahmann 1962).

Neomys fodiens teres Miller. (*Neomys anomalus teres* Miller). (Sivri burunlu su faresi).

Bulunduğu yerler : Kuzey Erzurum bölgesinin yüksek yerleri (Ellerman ve M-Scott 1951, Kahmann 1962), Ordu (Ulubey), Trabzon (Meryemana) ve Artvinin Karanlık meşe ormanları (Spitzenberger ve Steiner 1962).

Crocidura suaveolens Pallas. (Sivri burunlu bahçe faresi, Sivri burunlu küçük fare).

Bulunduğu yerler : Birçok Asya, Avrupa ve Afrika memleketleri (Ellerman ve M-Scott 1951), Karadeniz sahilleri, Kafkasya (Kahmann ve Çağlar 1960), Rize, Bolu, Uşak, Denizli ve Manyas Gölü kıyıları (Kahmann 1962).

Crocidura suaveolens mimula Miller.

Sinonimleri : *Crocidura mimula* Miller., *C. antipae* Matschie, *C. minuta* Lydekker, *C. dinnicki* Ognev.

Bulunduğu yerler : Fransa, Almanya, Bohemya, Transilvanya, Yugoslavya, Romanya, Bulgaristan, İsviçre, İtalya, Yunanistan ve Kafkasya (Ellerman ve M-Scott 1951). İstanbulun Beykoz yanındaki Cumhuriyet köyü, İzmirin Ayrancılar köyü ve Denizlinin Tavas İlçesi (Çağlar 1964).

Crocidura russula Hermann. (Sivri burunlu ev faresi, Avrupa sivri burunlu faresi).

Sinonimi : *Sorex russula* Hermann.

¹ 1963 de Şükrü Pala'dan alınan sözlü bilgiye göre.

Bulunduğu yerler : Birçok Avrupa ve Asya memleketleri, Anadolu (Ellerman ve M-Scott 1951), İhtimal Doğu ve Güney Anadolu (Kahmann ve Çağlar 1960). Trabzon (Altındere = Scalita), (Spitzenberger ve Steiner 1962), Kars, İran ve Batum (Ognev 1928), İzmir - Bayraklı (1).

Crocidura russula monacha Thomas.

Bulunduğu yerler : Trabzon çevresi (Altındere = Scalita) (Ellerman ve M-Scott 1951), Bafra harası².

Crocidura lasiura Dobson.

Bulunduğu yerler : Anadolu, Kafkasya, ve Kuzey İran (Ellerman ve M-Scott 1951), Trabzon (Altındere = Scalita) (Spitzenberger ve Steiner 1962).

Crocidura lasiur lasia Thomas.

Sinonimi : *Crocidure leucodon lasia* Thomas.

Bulunduğu yerler : Trabzon çevresinden Transkafkasyaya kadar (Ellerman ve M-Scott 1951, Amasya, Samsun ve Bafra², Trabzon (Altındere = Scalita) (Kahmann 1962).

Crocidura leucodon Hermann. (Tarla sivri burunlu faresi, Beyaz dişli sivri burunlu fare).

Sinonimi : *Sorex leucodon* Hermann.

Bulunduğu yerler : Orta Avrupa ve Avrupanın Akdeniz memleketleri, Kırım, Kafkasya, İran ve Doğu Türkistan (Ellerman ve M-Scott 1951), Bolunun Seben Dağları (Kahmann 1962).

Not : *Suncus (Sorex) etruscus* Savi. Türünün Türkiyede bulunması muhtemeldir.

ZUSAMMENFASSUNG

Beitrag zur Kenntnis der Insektenfresser (Mammalia - insectivora) Fauna der Türkei

Insektenfresser Fauna der Türkei ist nicht genügend bekannt. Neulich wurde einige spitzmaeusen Arten gefunden und ihre Verbreitung wurden festgestellt. Ich beschaeftige auch seit mehreren Jahren mit Studium der insektenfresser, welche speziell pflanzenschaedlich sind. Die bisheute bekannte der türkischen insektenfresser Arten, ihre Verbreitung und auch die Verschiedenheit ihrer Nahrung wurde zum erstenmale mit dieser Arbeit zusammengestellt. Selbstverstaendlich sind darüber weitere und vertieft Beobachtungen erforderlich.

1 1963 de Şükrü Pala'dan alınan sözlü bilgiye göre

2 1961 de Kemal Ülgen'den alınan sözlü bilgiye göre

Familie : Talpidae, Maulwürfe.

Talpa europaea L. Eurasischer Maulwurf, oder Europäischer Maulwurf.

Verbreitung : In vielen Gegenden von Istanbul und Nordanatolien.

Talpa coeca Savi, Blindmaulwurf, Mittelmeer Maulwurf.

Verbreitung : In vielen Gegenden von Thrazien und Anatolien, insbesondere, Ordu, Giresun, Trapezunt und Artvin.

Talpa coeca levantis Thomas.

Verbreitung : Istanbul, Bohu, Ordu, Giresun, Trapezunt und Artvin.

Talpa europaea europaea L.

Verbreitung : Nicht genau bekannt, wahrscheinlich, nördlich von schwarzem Meer Gebiete.

Nahrung und beschädigte Pflanzen der Maulwürfe: Sie fressen vorwiegend Regenwürmer, ferner Drahtwürmer, Bodeninsekten, Schnecken und andere Kleintiere. Der Maulwurf ist ein unersättlicher Fresser und erreicht sein tägliches Nahrungsbedürfnis etwa sein eigenes Körpergewicht. Beim Wühlen werden die jungen und zarten Pflanzenwurzeln wie Gemüse, Tabak, Obst- und Waldbäume gelockert und die Keimpflanzen beschädigt. Vor allem in Saat- und Mistbeeten kann der durch den Maulwurf verursachte Schaden besonders hoch sein.

Familie : Erinaceidae. Igel, Igelartige, Igelähnliche.

Erinaceus europaeus L. Europäischer Igel, West- oder Braunbrustigel, Eurasischer Igel.

Verbreitung : In vielen Gegenden von Thrazien und Anatolien, insbesondere Nordanatolien.

Erinaceus europaeus concolor Martin.

Verbreitung : Umgebung von Trapezunt und Südanatolien.

Erinaceus europaeus transcaucasicus Satunin. Ost- oder Weissbrustigel.

Verbreitung : Umgebung von Ankara.

Hemiechinus auritus Gmelin. Ohren- oder Steppenigel.

Verbreitung : Anatolien, wahrscheinlich Ostanatolien.

Nahrung und beschädigte Pflanzen der Igel : Hauptnahrung sind die wirbellosen Tiere wie Insekten, Würmer und Schnecken. Ausserdem verzehrt der Igel Schlangen, Eidechsen, Kleinvögel und Vogeleier. Der Igel ernährt sich wenig mit Pflanzenkost. Er frisst hauptsächlich saftigen Früchten (Fallobst) wie Beeren, Äpfeln, Birnen, Pflaumen, Kirschen, Ausserdem Melonen- und Wassermelonen, Maulbeeren, Möhren, Rüben, Samen und Blätter.

Familie : Soricidae, Spitzmäuse.

Sorex araneus L. Waldspitzmaus.

Verbreitung : Nach Literatur Anatolien, Fundorte wurde aber nicht angegeben.

Sorex araneus satunin Ognev.

Verbreitung: Umgebung von Kars.

Sorex radei Satunin.

Verbreitung: Kars, Trapezunt, Artvin, Giresun und Ordu.

Sorex minutus L. Zwergspitzmaus.

Verbreitung: Umgebung von İzmir.

Neomys anomalus Cabrera. Sumpfspitzmaus.

Verbreitung: Thrazien, Belgradwald und Büyükdere bei İstanbul.

Neomys anomalus milleri Mottaz.

Verbreitung: An Ufern des Sees Abant bei Bolu, und Thrazien.

Neomys fodians teres Miller. (*Neomys anomalus teres* Miller)

Wasserspitzmaus.

Verbreitung: In hohen Lagen nördlich von Erzurum, Karanlıkmeşe bei Artvin, Meryemana (Sumela) bei Trapezunt, und Ulubey bei Ordu.

Crocidura suaveolens Pallas. Gartenspitzmaus.

Verbreitung: Bolu, Uşak, Denizli, Rize und Andere küste des Schwarzen Meeres, An Ufer von Manyas See (Manyas gölü).

Crocidura suaveolens mimula Miller. Neu für die Türkei (Çağlar 1964).

Verbreitung: Cumhuriyet Dorf bei Beykoz von İstanbul, Ayrancılar bei İzmir und Tavas bei Denizli (Çağlar 1964).

Crocidura russula Hermann. Hausspitzmaus.

Verbreitung: Kars, Trapezunt, İzmir (Bayraklı), Vielleicht in vielen gegenden von Ost-und Südostanatolien.

Crocidura russula monacha Thomas.

Verbreitung: Umgebung von Trapezunt und Samsun (Bafra).

Crocidura lasiura Dobson.

Verbreitung: Umgebung von Trapezunt (Altindere = Scalita).

Crocidura lasiur lasia Thomas.

Verbreitung: Umgebung von Trapezunt, Samsun, Bafra und Amasya.

Crocidura leucodon Hermann. Feldspitzmaus.

Verbreitung: In Bergen des seben bei Bolu.

Nahrung und Beschädigte Pflanzen der Spitzmaeusen: Diese sind nicht genau bekannt in der Türkei. Nach Literatur Angaben, sind die Spitzmaeusen ausgesprochene Raubtiere. Sie vertilgen eine unmenge Insekten, Würmer, Schnecken und schaedliche kleinsaeuger. Die Waldspitzmaus (*Sorex araneus* L.) frisst pro tag sechsmal ihr eigenes Gewicht. Sie fressen gelegentlich auch pflanzliche Stoffe wie Fichten, kiefer - und andere Baumsamen, Getreide - und Graskörner, jedoch in geringen Mengen. Die Hausspitzmaus dringt in die Haeuser und Frisst dort Fleisch, Wurst, Fett, Ungeziefer und Abfaellen tierischer Herkunft.

LİTERATÜR

- BODENHEİMER, F. S., 1958: Türkiyede ziraate ve ağaçlara zararlı olan böcekler ve bunlarla savaş hakkında bir etüt, (347 sayfa), Çeviren: Naci Kenter, Bayur Matbaası, Ankara.
- ELLERMAN, J. R., AND T. C. S. SCOTT, 1951: British Museum (Natural History), Checklist of Palaearctic and Indian Mammals (1758 - To 1946, (810 sayfa), Printed by order of the Trustees of the British Museum. London.
- ÇAĞLAR, M., 1964: *Crocidura suaveolens* mimula'nın Türkiyede ilk bulunuşu. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası, Seri B: Tabii ilimler, 24, 1-2, 25-27, Halk Basımevi 1964, İstanbul.
- KAHMANN, H., ve M., ÇAĞLAR, 1960: Türkiyede Memeli hayvanlar araştırımı sahasında yeni buluşlar, Türk Biyoloji Dergisi, 10, 3, 119-126. İstanbul.
- KAHMANN, H., 1962. Neue Ergelenisse in der Saeugetierforschung in der Türki, Sonderdruck aus : Saeugetierkundliche Mitteilungen, BLV-Verlagsgesellschaft München 3, 10. Jhg., 3, 112-116.
- KERVILLE, H., G. 1939: Voyage Zoologique D'Henri Gadeau de Kerville En Asie-Mineure (Avril-Mai 1912). Tome premier, première Partie. (148 sayfa), Paul Lechevalier, Paris.
- MISONNE, K., 1957: Mammifères de La Turquie sud - orientale et du Nord de La Syrie. Mammalia: Morphologie, Biologie, Systématique des Mammifères, 21, 1, 53-68, Rédaction et Administration. Laboratoire de Zoologie des Mammifères, Museum D'histoire Naturelle. 55 Rue de Buffon, Paris.
- NEUHAEUSER, G., 1936: Die Muriden von Kleinasien, Abdruck aus: Zeitschrift für Saeugetierkunde 11, 161-236. Druck von Reinhold Berger, Lucka (Bez-Leipzig).
- OGNEV, S. İ., 1928: Mammals of Eastern Europe and North'ern Asia. Vol. 1: Insectivora and Chiroptera. Moskova - Leningrad. Translated From Russian, Israel Program for Scientific Translations, Jerusalem 1962. (487 sayfa), Translated by Dr. A. Birron and Z. S. Cole Printed in Jerusalem by Sivan Presse. Pst Cat No: 229.
- REBEL, H., 1933: Die freilebenden saeugetiere Österreiches. (117 sayfa). Österreichischer Bundesverlag, für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien und Leipzig.
- SPITZENBERGER, F, UND H., STEİNER, 1962 : Über insektenfresser (insectivora) und wühlmaese (Microtinae) der Nordosttürkischen Feuchtwäelder. Sonderdruck aus: Bonner Zoologische Beiträge 4, 284-310. Bonn.